



Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

ISSN: 2148-2292

11 (6) 2024

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş tarihi | Received: 18.08.2024

Kabul tarihi | Accepted: 13.11.2024

Yayın tarihi | Published: 25.12.2024

Yağmur Şen

<https://orcid.org/0000-0001-6071-0432>

Dr. Van Yüzcüncü Yıl University Institute of Social Sciences Department of History, Türkiye,
zrnsen@gmail.com

Atf Künyesi | Citation Info

Şen, Y. (2024). Yurtluk ve Ocaklık Bağlamında Mahmudî Hükümeti. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (6), 4532-4553.

Yurtluk ve Ocaklık Bağlamında Mahmudî Hükümeti

Öz

Van Gölü'nün güneydoğusunda kurulmuş bir nahiye olan Hoşab, Güzelsu olarak da bilinmektedir. Günümüzde idarî bakımdan fazla gelişemeyen bir belde olmakla birlikte, Van-İran yolu üzerinde yer alması, buranın önemini artırmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki birlik, 1514 Çaldıran Savaşı'yla kurulmaya çalışılmıştır. Fakat bu birlik, I. Süleyman (Kanuni) (1520-1566)'ın 1548'de gerçekleştirdiği II. İran Seferi (Tebriz Seferi) ile sağlanabilmiştir. Bu sırada bazı mahallî beylikler Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır. Bu beyliklerden biri de XVI. yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlı Devleti'ne tâbi olan Mahmudî Beyliği'dir. Bu beylik, Osmanlı-Safevî münasebetlerinde Osmanlılar lehine büyük yararlıklar göstermiştir. Mahmudî Beyliği, XVI. yy. ortalarından itibaren Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına girerek, Hoşab ve çevresini "Ocaklık" ve "Yurtluk" olarak yönetmeye devam etmiştir. Bu yüzyıla kadar Yezidiliğe mensup olan bu aşiret, daha sonra Sünniliği kabul ederek Şafîlik mezhebini benimsemiştir.

Anahtar Kelimeler: Hoşab, Mahmûdi, Yurtluk, Ocaklık

The Mahmudid Government in the Context of Yurtluk and Ocaklık

Abstract

Hoşab, also known as Güzelsu, is a town established southeast of Lake Van. Although it is a town that has not developed much in terms of administration today, the fact that it is located on the Van-Iran road increases its importance. The unity in Eastern and Southeastern Anatolia was attempted to be established with the 1514 Battle of Çaldıran. However, this unity could only be achieved with the Second



<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

Iranian Expedition (Tabriz Expedition) of Suleiman I (Kanuni) (1520-1566) in 1548. In the meantime, some local principalities were annexed to the Ottoman Empire. One of these principalities was the Mahmudî Principality, which became subject to the Ottoman Empire after the second half of the 16th century. This principality showed great benefits in favour of the Ottomans in the Ottoman-Safavid relations. Mahmudî Principality came under the sovereignty of the Ottoman Empire from the middle of the 16th century and continued to rule Hoşab and its surroundings as 'Ocaklık' and 'Yurtluk'. This tribe, which belonged to Yezidism until this century, later accepted Sunnism and adopted the Shafi'i sect.

Keywords: Hoşab, Mahmûdi, Yurtluk, Ocaklık

Giriş

Van ve çevresi, 1377 yılında Karakoyunluların eline geçmiştir. Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf (1389-1420), Timur'un Anadolu seferinden sonra ülkesine dönerek, Van Gölü'nden Tebriz'e kadar olan topraklarda hâkimiyetini yeniden tesis etmiştir (1405). Bu arada Kara Yusuf, bir rivayete göre Şam'dan, başka bir rivayete göre de el- Cezire'den gelerek Azerbaycan'da kendisine katılan Şeyh Mahmud adlı bir zat ile aşiretini Aşut Kalesi'ne¹ yerleştirmiş (Sevgen, 1982, s. 234) ardından Şeyh Mahmud ve adamlarını hassa sınıfına² almıştır (Özcan, 1997, s. 394-395). Şeyh Mahmud'un kendisine yardım ve bağlılığını görünce de Hoşab Nahiyesi'ni ona tevcih ederek başına bey olarak tayin etmiştir. Şeyh Mahmud'un adına izafeten Mahmudîler olarak adlandırılan bu aşiret, Karakoyunlulara bağlı Kürt aşiretleri arasında yer almaktadır (Şeref Han, 2006, s. 227; Frich, 1334, s. 295; Perk, 1943, s. 233; Sümer, 1984, s. 32; Kılıç, 1997, s. 3). Ancak kimi kaynaklarda Mahmudî beylerinin aslen Kürt değil, Arap olduğu kaydedilmektedir. Dr. Frich'in 1334/1918'te yayımlanan *Kürdler* adlı eserinde Meyyâfârikîn'de hükümet kuran Mahmudî beylerinden Behlül Bey'in (Frich, 1334, s. 284), Emevilerin son halifesi Mervanü'l-Himar'ın³ soyundan geldiği öne sürülmektedir (Kurt, 2004, s. 227-229). Söz konusu aşiret, Mahmudî Beyliği, Mahmudî Hükümeti veya Mahmudîyân (BOA, İE. DH. 12-1129) adıyla bir beyliğe dönüşmüştür. Şerefnâme'ye göre, Mahmudî beylerinin kökeni hakkında iki rivayet zikredilmektedir. Birinci rivayete göre, Mervanî Hükümeti beylerinin soyundan gelmektedirler. Diğerine görüş ise, Cezire Beylerinin Amcaoğullarıdır (Şerefhan, 2006, s. 227). Osmanlı Arşiv kayıtlarında ise Mahmudî Ekradı olarak geçmektedir (BOA. İE. AS. 64-5842; BOA. AE. SAM. III. 115-11319; BOA. DH.

¹Aşut Kalesi: Kimi kaynaklarda Aşot, Aşit olarak da geçmektedir. Kars'ta bulunan Ani Kalesi'nin orta surları X. yüzyılda III. Aşot tarafından yapılması hasebiyle Aşot Kaşesi olarak da bilinir (Sağır, 2014, s. 20-38; Sevgen, 1982, s. 234).

²Hassa: Hükümdara ve hükümdar sarayına ait kurumlar, hizmetler ve görevliler için kullanılan bir tabirdir. (Özcan, 1997, s. 394-395).

³Mervanü'l-Himar: Emevilerin son halifesi olan II. Mervan'dır. Himar lâkabı eşek otu dikenini çiçeğini çok sevdiği için kendisine verilmiştir (Kurt, 2004, s. 227-229).

ŞFR.410-114;A. (DVNSMHM.d../49-76). Bu durum bize Mahmudîlerin, kökenleri hakkında farklı ihtilafların olduğunu göstermektedir. Fakat yapılan araştırmalar neticesinde bu aşiretin ağırlıklı olarak ekrad taifesinden olduğuna kanaat getirilerek Kürt bir aşiret olduğu düşünülmektedir.

Mahmudî Beyliği, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Safevî ve Osmanlı Devleti'ne tâbi olarak Hoşab ve çevresini yönetmişlerdir (Öztuna, 1989, s. 522; Uluçam, 1998, s. 247-248).

1. Osmanlı Devleti'ne Kadar Mahmudî Beyleri

1.1. Mîr Hüseyin

XVI. yüzyılın başında Hoşab'ın yönetimi Mahmudî beylerinden Mîr Hüseyin'in elindeydi. Mîr Hüseyin Akkoyunlu Türkmenlerinin desteğini arkasına alarak, Elbak (Başkale) ve Şenbu nahiyelerini topraklarına kattı. Bu olay, Mahmudîlerin siyasî varlıklarını duyurmalarına yol açtı (Uluçam, 2000, s. 214). Bunun üzerine Hakkâri Bey'i II. İzzeddin Şîr, Mahmudîlere karşı mücadeleye başladı. İzzeddin Şîr, Bitlis Emîri II. İbrahim'den yardım istemiş, o da kendisine bir kuvvet sevk etti. Her iki kuvvet arasında Hoşab Çayı civarında büyük bir muharebe meydana geldi (Esin, 2007, s. 53). Söz konusu savaşta Mîr Hüseyin öldürüldü.

1.2. Mîr Hamid

Mîr Hamid başa geçince ilk iş olarak Şah İsmail'e tâbi olduğunu bildirdi. Kendisi bir müddet İran Serdarı olmuşsa da zamanında kayda değer bir olay yaşanmamıştır (Uluçam, 2000, s. 223).

1.3. İvaz Bey

İvaz Bey, Hoşab Kalesi'ni beylik merkezi yaptı. Bu sırada İvaz Bey ile İran'ın Van ve Vastan valisi Ürkmez Sultan arasında bir anlaşmazlık çıktı. Ürkmez Sultan ilk fırsatta İvaz Bey'i yakalatarak Van Kalesi'ne hapsedtirdi. Bunun üzerine İvaz Bey, Bitlis Beyi Şeref Han'dan yardım istedi. Şeref Han, Ürkmez Sultan'dan İvaz Bey'in tahliyesini istedi. Fakat olumsuz cevap aldı. Şeref Han da büyük bir kuvvetle Van'a girerek bölgenin yağmalanmasını emretti. Ürkmez Sultan bu kuvvetlere karşı koyamayacağını anlayınca Şeref Han'a musalaha akdi talep ederek İvaz Bey'i serbest bıraktı. Bundan ötürü iki ordu savaşmadan yerlerine geri döndü (Sevgen, 1960, s. 139-145). İvaz Bey, bir müddet sonra İran Şahı Tahmasb'a sığınarak onun himayesi altında Elbak ve Hoşab nahiyelerini idare etmeye başladı (Sevgen, 1960, s. 141). Fakat bu durum çok uzun sürmedi. 1532 yılında ölünce yerine kardeşi Emire Bey geçti.

1.4. Emire Bey

Şah Tahmasb tarafından desteklenen Emire Bey, 1533 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın I. İran seferinde idam edildi. Bunun üzerine şah, beyliğin başına önce İvaz Bey'in

oğlu Şah Ali Bey'i, daha sonra da kendi Kızılbaş emirlerinden Deli Pîrî' yi getirtti (Şerefhan, 2006, s. 228).

1.5. Şah Ali Bey

Şah Ali Bey bir süre Şah Tahmasb namına Mahmudî Aşiretini idare etti. Ardından Deli Pîrî' nin başa gelmesi aşiret tarafından hoş karşılanmadı. Bu durumu fırsat bilen İvaz Bey'in oğlu Hamza Bey, Deli Pîrî' yi öldürdü ve beyliğin başına geçti. Şah çok geçmeden bu işin Hamza Bey tarafından yapıldığını öğrenince kendisini yakalayıp bir kalede uzun süre hapsedirdi. Daha sonra onu affederek bütün aşiretin ileri gelenlerini Dunbilî Aşireti'nden⁴ (Süleyman Sabri Paşa, 1928; Demir, 2012, s. 106-110) Hacı Bey'in yanına gönderdi. Burada bir süre kalan Hamza Bey'in, alttan alta isyan çıkarma çabaları anlaşılınca kendisi, Hoy'da idam edilmiştir (Sevgen, 1960, s. 139-145).

1.6. Han Mehmed

Han Mehmed başa geçtikten iki gün sonra, Van Hâkimi Şah Ali Sultan Hüseyinî tarafından hapse atıldı. Mahmudî Beyliğinin başında kimse kalmayınca Şah Tahmasb, Mahmudîlerin topraklarını yeniden Dunbilî aşiretine verdi. Mahmudîlerin bir kısmı bunu kabul ederken bunlardan Mamreşan Aşireti karşı çıkarak Hoşab Kalesi'nde toplandılar. Bu arada Han Mehmed de hapisten kaçarak bölgeye geldi ve Mahmudî Beyliği'ni yeniden tesis etti. Arkasına, geniş bir kuvvet alan Han Mehmed, bir an önce topraklarını Dunbilî Hacı Bey'den geri alarak Osmanlı Devleti'ne tâbi olduğunu açıkladı (1546). Şah Tahmasb buna karşı çıkarak beyliğin başına İvaz Bey'in diğer oğlu Hasan Bey'i getirtti. Ancak bu durum Şah Tahmasb'ın beklediği şekilde sonuçlanmadı.

2. Osmanlı Hâkimiyetinde Mahmudî Beyleri

2.1. Hasan Bey

Hasan Bey, bu tarihe kadar Şah Tahmasb'a oldukça yakındı ve Şah kendisine çok güvenmekteydi. Fakat hiçbir şey Şah'ın umduğu gibi olmadı. Çünkü kendi isteğiyle başa getirdiği Hasan Bey, 1548 II. İran Seferi'nde Osmanlı Devleti'ne tâbi oldu. Ardından Hoşab, çevresiyle birlikte Osmanlı hâkimiyetine girerek, Mahmudî Hükümeti'nin merkezi oldu. Söz konusu nahiye, XVI. yüzyıl ortalarında Van Beylerbeyliği'ne bağlı, Mahmudî Hükümeti olarak

⁴ Dunbilî: Eski Osmanlı Devleti'nin Van eyaletinin Sekmen Ova kısmında bulunan bir aşirettir. Akkoyunlu Türklerine çok yardım etmiş, sonradan Osmanlı Devleti'ni tutmuşlardır (Süleyman Sabri Paşa, 1937, s. 39); Dunbili, aynı zamanda bir aşiret federasyonudur. Bazı kaynaklarda "Karye-i Ekrad-ı Dunbili" olarak geçmektedir. Osmanlı Devleti, Dunbililer için "Ekrad-ı Zaza" veyahut "Ekrad-ı Dunbili" tabirlerini kullanmıştır (Demir, 2012, s. 106-110); Bazı Osmanlı Belgelerinde Dunbililerin, Van'a tâbi Sünnî bir aşiret olduğu da belirtilmiştir (BOA, A. (DVNS.MHM.d.../49-140; BOA, A. (DVNS.MHM.d.../56-315).

Osmanlı Devleti'nin Anadolu sancakları arasında yer aldı⁵ (Turan, 1961, s. 202; Kodaman, 1986, s. 17). Bölgenin yönetimi de aynı yıl Van Beylerbeyi olarak atanan Çerkez İskender Paşa'ya bırakıldı.⁶ (Gelibolulu Mustafa Âli, 2009, s. 367/b; Özcan, 2000, s. 565-566; Cezar, 2011, s. 895; Top, 1998, s. 7). Hasan Bey, 1548'den sonra aşiretiyle birlikte Osmanlı-İran Savaşları'nda Osmanlı Devleti'nin safında yer almıştır. Gösterdiği başarılarından dolayı da padişah tarafından büyük takdir ve iltifatlara mazhar olmuştur. Yapmış olduğu hizmetlerine karşılık, dönemin Kapıcılar Kethüdası Hasan Ağa ile birlikte 4 Muharrem 985/ 24 Mart 1577 tarihinde kendisine bir hil'at gönderilmiştir.⁷ Hasan Bey, 20 Şevval 985/ 31 Aralık 1577 yılında İran'a birçok sefer düzenlemiştir (BOA.A. DVNS.MHM.d../32-84). Sefer sonunda elde ettiği başarılarından ötürü padişah tarafından kendisine, 17 Safer 986/ 25 Nisan 1578 tarihinde bir hüküm gönderilmiştir. Hükümde, kendisinin İran toprağına yaptığı akınları yüz akıyla hâsıl ettiği belirtilerek padişahın memnuniyeti dile getirilmiştir. Yine, Hasan Bey'in düşmanın varlığını ya da tehditlerini göz ardı etmemesi, aksine, bilinçli bir şekilde, her zaman uyanık ve tetikte olması gerektiği de bildirilmiştir (BOA.A. (DVNS.MHM.d../32 – 292). Ayrıca kendisine, 21 Safer 986/ 29 Nisan 1578 tarihinde de bir müzehhep (yaldızlanmış, altın sürülmüş) kılıç hediye edilmiştir (BOA. A. (DVNS.MHM.d../32-172). Mahmudî Beyi Hasan Bey, hem devlete hem de milletine oldukça sadık bir kişiliğe sahipti. Her ne kadar ısrarla Van Beylerbeyi tarafından Van'a çağırılıp orada kalması istenmişse de 25 Rebiyülevvel 986/1 Haziran 1578 tarihinde Van Beylerbeyi'ne gönderilen bir hükümde, Van'a gelemeyeceğini akrabaları ve aşiretiyle birlikte kendi bölgesini muhafaza edeceğini bildirmişti (BOA. A. (DVNS.MHM.d../32-362). Hasan Bey, İran'a tabi Kıran Kalesi'ni ele geçirmek için 7 Cemaziyelahir 987/ 1 Ağustos 1579 tarihinde Van beylerbeyi ile haberleşip, mezkûr kaleye memur tayin edilmek istediğini bildirmiştir. Fakat Van Beylerbeyi bunu kabul etmeyerek ancak yanına bazı aşiret beylerini alarak hareket ederse böyle bir şeye izin verebileceğini belirtmiştir. Hatta kendisine lazım olan silah ve mühimmatı da tedarik edeceğini yazmıştır. Şartları kabul

⁵ Osmanlı idarî teşkilâtında Doğu ve Güneydoğu Anadolu' da *hükümet* adını taşıyıp beylerbeyliklere bağlı sancak beylikleri oluşturulmuştur. Mahmudî, Hakkârî, Hizan ve Bitlis sancakları bu hükümetlerin merkezleridir (Kodaman, 1986, s. 17).

⁶ Çerkez İskender Paşa: I. Süleyman'ın 1548 ikinci İran Seferine katılarak Tebriz'in alınmasında önemli hizmetlerde bulunmuştur. Aynı yıl içinde Van'ın ikinci kez fethinden sonra da kimsenin güvenlik açısından görev almak istemediği bu eyalete kendi isteğiyle ilk beylerbeyi olmuştur. Gelibolulu Mustafa Âli, Çerkez İskender Paşa'nın, *kendüsü tâlib olmağla Van Beylerbeyliği virildi*, ifadesini kullanmaktadır. (Gelibolulu Mustafa Âli, 2009, s. 367/b; Özcan, 2000, s. 565-566); Ayrıca İskender Paşa, bölgenin İran sınırına yakın önemli bir yer olması sebebiyle güvenliğini hat safhada tutmuştur (Cezar, 2011, s. 895; Top, 1998, s. 7).

⁷ BOA. A. (DVNS.MHM.d../32-172; Osmanlı padişahları bir devlet görevlisini ödüllendirmek, gönlünü almak ve ya onu yüceltmek için hediye olarak hil'at adını verdikleri değerli kumaş ya da kürkten yapılmış kaftan gönderirdi. Türk-İslâm devletlerinden süre gelen bu adet Osmanlılarda da devam etmiştir. Sultan II. Mahmud tarafından bu usul kaldırılınca hil'at yerine padişahlar, taltif etmek istedikleri kişilere saat, altın tabaka, enfiye kutusu, Altın süsleme kılıç gibi hediyeler vermişlerdir.

eden Hasan Bey, hemen harekete geçerek maiyetindeki beylerle birlikte Kıran Kalesi'ni zapt etmiştir (BOA. A. DVNS.MHM.d... / 38-355; BOA. A.DVNS.MHM.d./38-356). Mahmudî Aşireti beyleri gibi, birçok Kürt beyi de Safevi Devleti'ne karşı hareket etmiştir (Bitlisi, 2006, s.309). XVI. yüzyılın ortalarına kadar *Yezidi*⁸ (Taşğın, 2013, s. 525-527) olan bu aşiret, (Minorsky, 1997, s. 1103). Hasan Bey'in çabalarıyla ehl-i sünnet mezhebine girmiştir. Mahmudî Hasan Bey, öncelikle halka İslâmiyeti anlatarak İslâm'ın farzlarını yerine getirmeye mecbur kılmıştır. Ardından kendi oğullarına da Kur'an-ı Kerim okumayı öğretmiş, sahip olduğu topraklarda mescit ve medreseler yaptırtmıştır. Bu tarihten itibaren Mahmudî aşireti halkının tamamı itikadî olarak *Sünnî*, amelî mezhepte ise *Şâfi* mezhebini benimsemişlerdir (Sevgen, 2006, s. 144).

2.2. Şîr Bey

11 Ramazan 989/ 9 Ekim 1581 tarihinde yazılan bir tahvil hükmünde Hasan Bey' den sonra beyliğin başına oğlu Şîr Bey'in geçeceği belirlenmişti (BOA. A.(DVNSMHM.d..../45-2901). 1585 yılında Tebriz'in alınması sırasında Safevîlerle giriştiği mücadelede Hasan Bey maktul düşmüştür. Cesedi beyliğin merkezi olan Hoşab'a getirilmiş, kendisinin yaptırmış olduğu medreseye gömülmüştür (Top, 1998, s. 8). Başa geçen Şîr Bey, oldukça saf, sofu, ahlâklı bir zattı. Genellikle vaktini ulemâ meclislerinde geçirir, aşiret halkıyla da çok iyi geçinirdi. Mahmudî Şîr Bey, Şirvan Beylerbeyi Cafer Paşa'nın yanında hizmet görmek üzere Şirvan'a görevlendirilince (BOA. İE.DH/12-1129) 1632 yılında beyliğin başına Zeynel Bey⁹ geçmiştir.

2.3. Zeynel Bey

Mahmudî beyleri hakkında bilgiler çok kısıtlı olmakla birlikte Osmanlı kaynaklarından ve arşiv belgelerinden az da olsa öğrenilmektedir. Bunlardan 1632 yılına ait Osmanlı idarî teşkilatını gösteren bir defterde Van eyaletine bağlı Mahmudî hükümetinin yöneticisi Celâlî Zeynel Paşa, Hoşab hâkimi olarak da Zeynel Bey Mahmudî ismi yazılmaktadır (Top, 1998, s. 8). 1632 yılında Mahmudî aşiretine mensup yeniçeri neferi Kürt Murad (daha sonra Kethüdalığa yükselerek Tilki Murat adını almıştır) diye bilinen bir şahıs görevinden azledilince, Zeynel Bey'den aldığı destekle Van Kalesi'ne saldırmıştır. Fakat çıkan çatışmada yakalanarak öldürülmüştür. Bunun üzerine IV. Murat Zeynel Bey'e bir anlaşma hükmü

⁸ Yezidîlik: Daha çok Türkiye, Irak ve İran'da görülen Senkretik bir inanç sistemi ve bu inanca mensup topluluklara verilen addır. Yezidîlikle ilgili birçok anlayış vardır. Fakat genel olarak Emevî halifesi I.Yezid'e olan bağlılıkları ve onu üstün bir varlık olarak kabul etmelerinden dolayı bu ismi aldıkları ifade edilmektedir. Ezidî, İzidî, İzdî olarak da söylenmektedir. Yezidîlik aslında İslâm çatısı altında kurulmuş bir tarikat iken daha sonra kendi içinde sapmalar meydana gelmiştir (Taşğın, 2013, s. 525-527).

⁹ Hakkâri beylerinden Zeynel Bey ile karıştırılmamalıdır.

göndermiştir. Bu hükümde kısaca Zeynel Bey ve aşiretinin devlete bağlılıkları övülmüş, İran'a karşı ehl-i sünnet olarak yıllarca devletin yanında oldukları dile getirilerek Zeynel Bey'in devlete bağlılığının sürmesinden yana tavır kullanmıştır (Talay, 1988, s. 53).

2.4. Süleyman Bey

Zeynel Bey'den sonra Süleyman Bey Mahmudî hâkimi olmuştur. 1643 yılında Hoşab Kalesini tahkim etmiştir. Kale kapısı üzerinde kendi isminin ve yapım tarihinin geçtiği Farsça bir kitabe bulunmaktadır (Sevgen, 1960, s. 144). Kitabenin tercümesi şöyledir:

Süleyman Allah'ın lütufları ve fazlıyla

Bu heybetli kaleyi inşa etti

Bu yer onun ocağı olduğu için

Tarihine "Ocağıma (1052) yazılmıştır

Yerden göğe yükselen bina

Sınıra kadar sapasağlam bir set oluşturdu şeklindedir.

Evliya Çelebi XVII. yüzyılın ortalarında Hoşab Kalesi ve Mahmudî hükümetinden bahsederken:

Bunlar Van'ın doğu tarafındaki yalçın dağlar arasında otururlar. Acem toprakları ile aralarında yalnızca Şah Gediği Dağı vardır. Yakınlarında acemlerin Kotur Kalesi bulunur. Bunların hepsi altı bin adet kılıçlı askerdir. Kürtler arasında buranın süvarisi gibi yiğit ve namlı bir süvari, bir millet yoktur. Defalarca Selmas, Çorus ve Rumiye ovalarında şah askerlerine karşı koyup muzaffer olmuşlardır. Beyleri Hoşab Kalesi'nde oturur. Bunların toprağında has, haraç, tımar ve zeamet vardır. Ve bunların kible (Güney) tarafı da Hakkâri'dir. Ve Hakkâri hanı Hz. Yezdenşîr ile akrabadırlar. Kuzey Tarafları Van toprağıdır..... (Evliya Çelebi, 2012, s. 141) ifadelerini kullanmaktadır. Süleyman Bey'den sonra başa yeniden Zeynel Bey geçmiş fakat kısa süre sonra yerini oğlu Evliya Bey'e bırakmıştır.

2.5. Evliya Bey

Zeynel Bey'in oğlu olan Evliya Bey hakkında herhangi bir malumat olmamakla birlikte, 1671 tarihinde Hoşab'ta kendi adına köprü ve medrese inşa ettiğini biliyoruz (Çulpan, 1975, s. 174). Her ne kadar Süleyman Sabri Paşa, *Van Tarihi ve Kürtler Hakkında Tettebbuat* ile Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*'sinde Süleyman Bey'den sonra Hoşab hâkimliğine getirilen Evliya Bey dışında Mahmudî Beyleri ve aşireti hakkında bilgilerin mevcut olmadığını (Süleyman Sabri Paşa, 1928) yazmışsa da elimize geçen arşiv belgelerinde İbrahim Bey ve Ahmed Bey adında iki Mahmudî beyinin daha olduğu görülmektedir.

2.6. İbrahim Bey

8 Şevval 1113/ 8 Mart 1702 tarihinde Mahmudî topraklarının aşiretin ocak zâdelerinden İbrahim Bey'e tevcih edildiğini mevcut olan belgelerden görmekteyiz (BOA. A. DVNSMHM.d.../72-772). Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde İbrahim Bey' den bahsederken *Bir tüvane yiğittir ki birçok defa cenk ateşine girip çıkmıştır. Mahmudîlerin 120 aşiret beylerinin olduğunu ve bunların hemen hemen hepsinin bu İbrahim Bey'den yolluk ve donluk (kışlık) aldığını* belirtmektedir (Evliya Çelebi, 2012, s. 141). Fakat Mahmudî hâkimi olan İbrahim Bey, bir ara devlete ve topluma olan sadakatinden sapmış ve bu süreçte halka baskı ve adaletsizlik ile zulmetmiştir. Bu durum İbrahim Bey'de itibarı kaybına yol açmış ve bundan dolayı görevi elinden alınarak yerine Zeynel Bey tayin edilmiştir (20 Recep 1129/ 30 Haziran 1717). (BOA. AE. SMHD. I. /217- 17185; BOA. AE. SAMD. III/150-14791).

2.7. Zeynel Bey

Zeynel Bey, beş yıl boyunca beyliğinin başında kalmıştır. Bu süreç içerisinde elimize herhangi bir bilgi geçmemiştir. Yalnızca 21 Muharrem 1135/1 Kasım 1722 tarihinde Merkezden gönderilen bir taktirde reayanın Zeynel Bey'den memnun olmadığını ve bu sebeple görevinden azledilip yerine Ahmed Bey'in tayin edilmesi gerektiği bildirilmektedir (BOA. AE. SAMD. III. /36-3415).

2.8. Ahmed Bey

Ahmed Bey, 22 Rabiulahir 1139/ 17 Aralık 1726 tarihinde kendi isteğiyle görevinden ayrılmıştır. Yeniden Zeynel Bey Mahmudî Hâkimi olarak atanmıştır (BOA. AE. SAMD. III. /85-8575). Zeynel Bey'de İran'a karşı sürekli mücadele içinde olmuştur. Bu süreçte sürekli başa geçecek beyler değişmiştir.

2.9. Abdurrahman Bey ve Diğerleri

Eski mutasarrıflardan İbrahim Bey'in oğludur. 2 Mart 1737 tarihinde Mahmudî Beyliği kendisine tevcih edilmiştir (Kılıç, 1997, s. 194). Abdurrahman Bey'den sonra başa önce Zeynel Bey sonra Zeynel Bey'in oğlu Evliya Bey getirilmiş ve kendisi 1742- 1743 yılları arasında Van-Karahisar'ın yöneticiliğini yapmıştır¹⁰ (Evliya Çelebi, 2012, s. 213). Bugün bu adı taşıyan bir aşiret bilinmemektedir (Süleyman Sabri Paşa, 1928).

Sonuç

Hoşab, eski çağlardan beri Van-İran arasında ulaşımı sağlayan ana yol üzerinde yer alması nedeniyle önemli bir yere sahiptir. XV. yy. başlarından itibaren siyasî bakımdan

¹⁰Karahisar, Van ilinin Saray ilçesine bağlı bir mahalledir.

sırasıyla, Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Safevî Türk devletlerinin hâkimiyetinde Mahmudî Beyleri'nin yönetim merkezliğini yapmıştır. Mahmudî Beyleri XVI. yy. ortalarından itibaren Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına girerek, Hoşab ve çevresini ocaklık yurtluk hükümeti olarak yönetmeye devam etmişlerdir.

1548 yılında Osmanlı Devleti hâkimiyetine giren Mahmudî Beyleri Osmanlı- İran Savaşlarında Osmanlı'nın safında yer almışlardır. Bunun üzerine Osmanlı'nın maddî ve manevî desteğini gören Mahmudî Beyleri, refah seviyelerini göstermek için de Hoşab Kalesi'ni yaptırmışlardır. Bunun yanında sonradan ehl-i sünnet mezhebini kabul ettiklerinden dolayı dinî ve sosyal yapılara ihtiyaç duyulmuş, cami, medrese, köprü, han gibi eserler yaptırmışlardır. Bu yapılar yeni inançlarına olan bağlılıklarını göstermeleri bakımından önem arz etmektedir.

Yukarıda kullandığımız kaynaklar dışında bazı yerli ve yabancı seyyahlar da Hoşab ve Mahmudî Beylerinden bahsetmişlerdir. Bunların başında *Evliya Çelebi* gelmektedir. 1655 yılında Van'dan Tebriz'e giderken Hoşab'a da uğrayan Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*'sinde Kale ve Beyleri hakkında kayıtlar tutmuştur. Evliya Çelebi'den önce I. Süleyman'ın 1548 II. İran Seferi'ne katılan *Matrakçı Nasuh* da *Beyanı Menazili Seferi Irakeyn* adlı kitabında yalnızca *Kale-i Mahmudî* olarak Hoşab'tan bahsetmektedir. Bunlardan başka *Fransız Seyyah Amedée Jauberte*'nin 1806 yıllarına ait *Voyage en Armenia et en Perse* adlı eserinde Hoşab'tan “Kudretli bir bey'in oturduğu kalenin eteklerinde yer almaktadır” şeklinde bahsetmektedir. 1911 yılında bölgeyi dolaşan Alman araştırmacı *W. Bachmann*, *Kirchen und Moschenin Armenian und Kurdistan* adlı kitabında kaleyi kısaca tanıtarak, fotoğraflarını yayımlamıştır. Ayrıca Mahmudî Beyleri'nin Hoşab Kalesi'nde XIX. yüzyıla kadar oturup sonra bölgeyi terk ettiklerini de kaydetmektedir.

Doğu Anadolu, XVI. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti hâkimiyetine geçmesinden sonra üç ayrı idarî tarz benimsemiştir;

a. *Klasik Osmanlı sancakları şeklinde*. Yani, Osmanlının diğer bölgelerinde tatbik edilen idari usul burada da cârî olmuştur.

b. *Yurtluk-Ocaklık tarzındaki sancaklar*. Fetih esnasında bazı beylere hizmet ve itaatleri karşılığında, devamlı olarak sancak ve has şeklinde tevcih edilmiştir.

c. *Hükümet adı verilen sancaklar*. Söz konusu olan yerlerin, fetih esnasında gösterdikleri hizmetlerden dolayı tamamen yerli beylere terk edilmiştir. Bazı imtiyazlarla beraber, askerî ve siyasî alanda bölgedeki Osmanlı beylerbeyine tabidirler. Osmanlı dönemi Van Beylerbeyliği'ne bağlı dört hükümet sancağı mevcuttu. Bunlar da *Bitlis*, *Hakkâri*, *Hizan* ve *Mahmudî hükümetleriydi* (Akgündüz, 1991, s. 214). Ancak Yurtluk-Ocaklık sistemi özerk

bir yapılanma olarak algılanmamalıdır. Bu anlayışın temeli güçlü aşiret yapılanmasına dayanmaktadır. Buradaki amaç aşiretlerin iç huzursuzluğa sebep olmalarını önleyip, devlete bağlılıklarını sağlamaktır. Bu politikayla istenilen amaca büyük ölçüde ulaşılmıştır (Kılıç, 2007, s. 317-318; Kılıç, 2001, s. 261-274). Yurtluk- Ocaklık statüleri özellikle Diyarbekir, Van, Kars, Çıldır, Bosna, Şam, Rakka ve Bağdad eyaletlerinde bulunmaktaydı. Bunun temel sebebi adı geçen eyaletlerin sınırları içerisinde güçlü, bilhassa da Osmanlı-Safevî mücadelelerinde hangi safta olacaklarsa o safın gücünü artıracak yerel beylerin mevcudiyeti idi¹¹. Çünkü bu beyler, hem güçlü, sağlam bir aşiret geleneğine sahiptiler hem de nezdinde bulunan askerleri ile yaşadıkları bölgelerinin idaresini ellerinde tutmak amacını taşımaktaydılar. Bu sebeplerden ötürü Osmanlı merkezî yönetimi, I. Selim'den itibaren Doğu'daki yerel beylere kendi bölgelerinin idaresini Yurtluk-Ocaklık statüsü ile verilmiştir (Kılıç, 2002, s. 704-708). Doğu Anadolu Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden sonra, hükümet sancakları olarak nitelendirilen zaman zaman değişmekle birlikte, altı adedi Diyarbekir vilayetinde, dört tane de Van vilayetinde olmak üzere toplan on kadar hükümet sancağı görülmektedir. Van eyaletinde; Bitlis, Hakkâri, Hizan ve Mahmudî hükümetleri yer almaktadır. Söz konusu sancak sahiplerine, *hîn-i fetihde hizmet ve itaatleri mukabilinde tefvîz ve temlik olunmuşlardır*. Sancak beyleri *ellerine verilen ahidnâmeler mucibince, azl ve nasb* edilmemektedirler. Bunların en önemli özellikleri *mevrûzu'l-kalem ve maktu 'u'l-kadem* olduklarından tahrir işlemine tabi tutulmamış olmalarıdır (Kodaman, 1987, s. 35-36). Her ne kadar söz konusu hükümetlerde *azl ve nasb* kabul edilmez ve *mevrûzu'l-kalem* iseler de, zaman zaman devlet tarafından başta bulunan bey azledilmiş, ancak yine aynı aileden birisi bey olarak atanmıştır. Söz konusu bu durum, Bitlis Hükümeti'ndeki Şeref-hanlarda olduğu gibi, Mahmudî Hükümetinde de olmuştur. Osmanlı Arşiv kayıtlarından, özellikle Mühimme Defterleri'nde bulunan hükümlerden anlaşılan, Osmanlı Devleti, hiçbir zaman Doğu Anadolu'da bulunan yurtluk ocaklık statüsündeki hükümetlerin üzerinden elini çekmemiştir. Bu hükümetler tarafından yapılan şikâyetler¹² veya

¹¹ XVI, XVII ve XVIII. yüzyıllarda İran tarafına yapılan seferlerde Van, Erzurum ve Diyarbakır beylerbeyliği devamlı olarak bilgilendirilmiştir. Sefere katılmaları hususunda merkezden gelen hükümlerin birer sureti de bölgedeki yurtluk ve ocaklık olarak idarede bulunan hükümet sancaklarına gönderilmesi önem arz etmektedir. 20 Şevval 985 / 31 Aralık 1577 tarihinde Mahmudî Hâkimi Hasan Bey'e yazılan hükümde, İran Şahı İsmail'in (II. İsmail) vefat ettiği, bunun üzerine İran'a sefer düzenlenmesi kararlaştırıldığından askerleriyle hazır olup Van'dan mektup ve adam geldiğinde hemen harekete geçilmesi istenmektedir. Ayrıca söz konusu hükmün birer sureti eli dört sancak beyin de gönderilmiştir (BOA, A.DVNS.MHM. d. 32, s. 35, hük. 84); Mahmudî Hâkimine yazılan 20 Cemaziyelahir 1135 / 28 Mart 1723 tarihli diğer bir hükümde, Kars tarafına sefere memur edilen Erzurum Valisi İbrahim Paşa'nın maiyetine memur edildiklerini ve Van'da toplanarak Kars'a doğru hareket etmeleri istenmektedir (BOA, A.DVNS. MHM. d. 131, s. 106, hük. 269).

¹² Van Beylerbeyine Evâsıt-ı Rebiülevvel 1112 / 25 Ağustos 4 Eylül 1700 tarihinde yazılan bir hükümde, *Mahmudi Hakimi İbrahim dergâh-ı muallama arzuhal sunub hükümet-i merkume eben 'an ceddin üzerimde ve zabt ve rabtında iken...* Mahmudi hükümet mahalline bazı aşiretler tarafından tecavüzlerde bulunularak yağmakerlik

bağlı bulunduğu beylerbeyliğinin ihtiyaç duyduğu bir işi için doğrudan doğruya hükümet beylerine gönderilen bir fermandan, bey adamlarıyla beraber görevlendirilmiştir.¹³ Ayrıca hükümetlerin yaptıkları güzel işler de Osmanlı Devleti tarafından ödüllendirilmiştir.¹⁴

Osmanlı Devleti'nin Doğu Anadolu'da tesis ettiği Yurtluk Ocaklık gibi özel sistemler bazen yanlış değerlendirilmiştir. Bu sistemin, bölgenin verimsiz coğrafi yapısından, nüfus azlığından, İstanbul'a uzaklığından ve Osmanlı'nın idare anlayışından kaynaklandığı bilinmektedir. Ayrıca İran tecavüzlerine ve XIX. yüzyılda Ermeni tehdidine ve Rus saldırılarına karşı yerli halka özel statüler tanıyarak kendi kendini savunur hale getirmek mühim rol oynamıştır. Böylece Osmanlı Devleti Doğu'da devamlı olarak kalabalık bir ordu bulundurma külfetinden de kurtulmuş oluyordu (Kodaman, 1987, s. 25-37). Hakkâri, Mahmudî ve Bitlis beylerinin İran savaşlarına katılıp devletin safında yer almaları ve yaşadıkları yerlerin kendilerine bu statü ile tevcih edilmesi bunun en açık örneği olmuştur (Kılıç, 2008, s. 26-28). Yurtluk-Ocaklık sancaklar belli bir ailenin idaresine verilmekle beraber livâ veya sancak olarak da ifade edilebilirler. Fakat Sancak-Tevcih defterlerinde Ocaklık oldukları özellikle vurgulanır. Mahmudî Hükümeti toprakları 1548'den sonra, Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle sancak olarak yurtluk-ocaklık bağlamında hükümet statüsü verilmiştir. Ancak Safevî Devleti'nin de yurtluk ocaklık benzeri bir uygulamayı yaptığı bilinmektedir.

Mahmudî beylerinden Abdi Bey'in 7 Rebiülevvel 1275 / 15 Ekim 1858 tarihinde Sadarete yazdığı bir mektupta, *...dört yüz seneden berü eben 'an ceddin mutasarrıf olduğum yurtluk ve ocaklığım...* (BOA, A. MKT. DV. 131/6) ifadesiyle, Van ve civarının Osmanlı hâkimiyetine geçmeden, yani Safevi hâkimiyetinde olduğu dönemlerde dahi Mahmudî beyliğinin idaresinin

yapıldığı ifade edilmektedir. Söz konusu Mahmudî Hakimi İbrahim Bey'e yardıma görevlendirilmiştir. Hükümde, *... kale-i merkume ve hükümet-i mezbureyi mumâ-ileyh İbrahime zabt ve rabt ve nehb ve garatın eyledüğü kalil ve kesir emvali her ne ise ma'rifet-i şer'le istihsâl ve ahvâline... ve nizam vermek babında...* diyerek Van Beyler beyliğinin Mahmudî Hükümeti yardımına gidilmesi emredilmektedir. Ayrıca aynı defterin diğer bir hükümde ise, Mahmudî Beyi tarafından 29 Safer 1114 / 25 Temmuz 1702 tarihinde İstanbul'a yazılan şikâyet mektubunda, bilinmeyen birtakım şahıslar tarafından Mahmudî ahalisinden bazılarının erzak, mal ve hayvanlarını gasp edildiği bildirilmiştir. Bunun üzerine, merkezden Van Valisi Vezir Abdi Paşa'ya gönderilen hükümde, Mahmudî Hükümeti ahalisine yapılan bu taarruzun araştırılarak bilgi verilmesi ve Mahmudî hükümetine yardımcı olunması istenmiştir (BOA, A.DVNS. MHM. d. 112, s. 187, 291, hük. 668, 1057).

¹³ Bitlis ve Hakkâri hâkimliklerine gönderilen hükümlerin birer sureti bölgedeki diğer yurtluk ocaklık, hükümet ve diğer sancak beylerine de gönderilmiştir. Hükümde, Van Kalesinin tamire muhtaç yerlerin tamir edilmesi gerekmekte olduğundan, bu konuda söz konusu sancak beylerinin adamlarıyla beraber yardıma gitmeleri talep edilmektedir (BOA, A.DVNS. MHM. d. 115, s. 879-880, hük. 2563-2575; A.DVNS. MHM. d. 229, s. 278, hük. 1026-1040).

¹⁴ 4 Muharrem 985 / 24 Mart 1577 tarihinde Mahmudî hâkimi Hasan Bey'e vaki olan hizmetlerine mükâfaten kendisine bir hil'at gönderilmiştir. Ayrıca, Evâhir-i rebiülevvel 1146/ 1-9 Eylül 1733 tarihinde Mahmudî beyi Zeynel Paşa'ya ve diğer hükümet ağalarına gönderilen hükümde, Zaferin yaklaştığı günlerde birbiriyle dayanışma ve doğruluk üzere Van Valisi Temur Paşa'nın görüşleri doğrultusunda Acam memleketlerine yağmalamalar düzenlenip Tebriz'in istilası ve beldelerindeki düzenin bozulmasındaki hamiyet, gayret, sadakat ve istikametinizden dolayı hil'at ile ödüllendirilmişlerdir (A.DVNS. MHM. d. 32, s. 84, hük. 172; A.DVNS. MHM. d. 139, s. 316, hük. 1245-1246).

kendilerine bırakıldığı açıkça belirtilmektedir. Safevi Devleti'ne bağlı bulunan Mahmudîler'in kendi irsî beyleri tarafından idare edildiği görülmektedir¹⁵ (Kılıç, 2007, s. 317-318). Kanunname ve risalelerde Yurtluk-Ocaklık Sancaklar'ın belli başlı özellikleri şunlardır (Akgündüz, 1992, s. 541; Kılıç, 1999, s. 122-137; Kılıç, 2013, s. 614-615):

- 1- *Bu sancaklar, fetih sırasında hizmeti görülen yerel beylere veya ümerâya verilmiştir.*
- 2- *Bu sancaklar, arpalık ve sancak hâssı yoluyla verilmiştir.*
- 3- *Bu sancaklarda tahrir yapılmaktadır. İçlerinde Tımâr ve ze'âmet vardır.*
- 4- *Azl ve nasb kabul etmezler. Beyler öldüğü zaman veya hizmetlerinde kusur ettiklerinde sancaklar evlad ve akrabalarına verilir, aile dışından kimseye verilmez.*
- 5- *Sefer zamanında beylerbeyi emrinin altında sefere çıkarlar.*
- 6- *irs ve kayd-ı hayat birlikte bulunur ve irsi bir devamlılık söz konusudur.*
- 7- *Kendisine yurtluk-ocaklık olarak verilen aşiret beyi, buranın resmî olarak sahibi değildir. Araziyi satmak, bağışlamak, vakfetmek gibi hakkı yoktur. Bunun devamı için devlete sadakatle hizmet etmesi ve tüm görevlerini tam olarak yerine getirmesi yeterliydi.*

Kanuni Sultan Süleyman döneminde hazırlanan *Kanunnâme-i Hümayûn*'da da Yurtluk-Ocaklık sancaklar şu şekilde tarif edilmiştir:

Ve bir bahşi dahi ocaklıkdur ki, hîn-i fetihdeba'zı ümeraya hizmet ve itâ'atlerimukâbelesindeber-vech-i te'bîd arpalık ve sancak hâssıtarıkıyla tevcih olunmuşdur.

Erbâb-ı dîvân ve Kanun ıstılâhında bu makûlelereyurdruk ve ocaklık derler. Sancak i'tibâr olunur ve sâirümerâ gibi tabl-u 'alemsâhibileridür. Selâfîn-i selefden ellerinde olan temessükâtları mücibince cidden bunlar azl ü nasb kabul eylemezler. Ammâelviye-i sâire gibi kurâ ve mezâri'nin mahsulâtı tahrîrolunmuşdur. İçlerinde ze'âmet ve tîmâr vardır. Sefer-i hümayûnvâki' oldukça, zu'amâ ve erbâb-ı tîmârı alay-beğleri ile kendülerima'ansâir sancak-beğleri gibi kangıeyâletetâbi'ler ise, beğlerbeğleriyle ma'ankonub ve güçüb, sefer hizmetin edâ ede-gelmişlerdir.

Ve bunlardan birisi fevt olsa yâhudedâ-i hizmet eylemese, yurdı ve ocağı olmağla, sancağı ve ocağı, evlâdına ve akrabasına verilir; hâricden kimesneye verilü-gelmemiştir. Meğer ki, evlâd ü akrabası münkariz ola, ol zamanda sancak tasarruf eylemiş bir umûrdîde kimesneye verilür. Ammâyurdruk ve ocaklık i'tibârı olmaz, belki sâirelviye gibi tasarruf olunur (Akgündüz, 1992, s. 476).

¹⁵ Yurtluk-Ocaklık: Fetih sırasında hizmet eden Mahalli beylere verilen genellikle kendi toprakları olmak üzere bırakılan yerlerdir. Osmanlı devletinin bunu yapmasının amacı; devamlı savaşa maruz kalan bölgelerdeki mahalli beyleri devletin resmî görevlisi haline getirip sadakatle hizmetlerini sağlamaktır (Kılıç, 2007, s. 317-318).

Kanunnâmelerde (Ayn Ali Efendi, 1280, s. 29; Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi, 1992, s.32; Hezarfen Hüseyin Efendi, 1998, s. 132), bu statüler ile ilgili özellikler incelendiğinde bunlar iç işlerinde serbest ve özerk bir yapıya sahiptirler. Devlete bağlılıkları söz konusu olduğunda, mahallî beylere müdahil edilmediği söylenebilir. Fakat bu kanunlarda hizmetlerini layıkıyla yerine getirmeyen, kusuru görülen beylere merkezin müdahale hakkının olduğu da yazmaktadır. Bu durumda merkez aile içerisinde olmak kaydıyla istediği gibi atama yapabiliyordu. Ayrıca sebepsiz olarak emre itaat etmeyip sefere gitmeyen, isyan eden yerel beylerden sancakları alınır ve sonsuza kadar azledilirler. Fakat devletin menfaati ve iç huzur söz konusu olduğunda bazen bunun tersi uygulamalar da gösterilmiştir. Böylece sancaklar bazen aile dışından birilerine de verilebilirdi.

Çarpıcı bir örnek olarak, İran savaşları sırasında Hakkâri Beyi Zeynel Bey'e 27 Safer 991/ 22Mart 1583 tarihinde bir hüküm gönderilerek Mahmudî Hasan Bey ile Şah kulu oğullarından Gazi ve Koçi Bey arasında bir dargınlığın olduğu işitilmiş olmakla böyle sefer zamanında dargınlığı bırakıp dostluk ile din ve devlete hizmet etmeleri gerektiği bildirilerek birer suretleri Hasan Bey'e, Koçi Bey'e ve Gazi Bey'e verilmiştir (BOA. A. DVNSMHM.d.../44-360, Vrk 6,7). Fakat bu durum çözülemeyince anlaşmazlığın kabul edilmeyecek bir vaka olduğu belirtilmiş ve 22 Rebiyülevvel 991/ 15 Nisan 1583 tarihinde Van Beylerbeyine bir hüküm daha gönderilerek emirlere uymayanların yerlerinin başkalarına verilmesi ve bunların isimlerini bildirmesi istenmiştir (BOA. A. DVNSMHM.d.../49-76, Vrk4). Devletin menfaati, huzuru, bekası daima ön planda olmuştur.

Yukarıda anlatılan yurtluk- ocaklık sancaklar sadece sefer zamanında buraları idare eden beyler ve bu beylerin nezdinde bulunan askerleri ile bağlı oldukları beylerbeyinin emri altında yalnızca sefere çıkmakla yükümlü olan, özerk bir yapıya sahip olan idarî birimler değildir. Osmanlı Devleti merkezî otoriteyi tam olarak sağlayamadığı yerlerde hem bölgedeki mevcut mahallî beylerin nüfuzundan yararlanma ihtiyacı duymuş hem de bazı siyasî sebepler bu türden idarî birimler meydana getirmiştir. Fakat bunları yaparken de merkezî otoritenin dikkatinden uzak tutmamış ve olağanüstü tavizler de vermemiştir.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

BOA, A. (DVNS.MHM.d.../49-140.

BOA, A. (DVNS. MHM. d. 112, s. 187, 291, hük. 668, 1057.

BOA, A. (DVNS. MHM. d. 115, s. 879-880, hük. 2563-2575.

BOA, A. (DVNS. MHM. d. 131, s. 106, hük. 269.

- BOA, A. (DVNS. MHM. d. 32, s. 35, hük. 84.
- BOA. A. (DVNS.MHM.d... / 32 – 292.
- BOA. A. (DVNS.MHM.d../32-172.
- BOA. A. (DVNS.MHM.d... / 38–355.
- BOA. A. (DVNS.MHM.d.../56-315.
- BOA. A. (DVNS.MHM.d../32-172.
- BOA. A. (DVNS.MHM.d../32-362.
- BOA. A. (DVNS.MHM.d../32-84.
- BOA. A. (DVNSMHM.d.../44-360.
- BOA. A. (DVNSMHM.d.../72-772.
- BOA. A. (DVNSMHM.d../49-76.
- BOA. A.(DVNS.MHM.d../38-356.
- BOA. A.(DVNSMHM.d.../45-2901.
- BOA. A. (DVNS. MHM. d. 139, s. 316, hük. 1245-1246.
- BOA. A. (DVNS. MHM. d. 229, s. 278, hük. 1026-1040.
- BOA. A. (DVNS. MHM. d. 32, s. 84, hük. 172.
- BOA, A. (MKT. DV. 131/6.
- BOA. AE. SAM. III. 115-11319.
- BOA. AE. SAMD. III. /36-3415.
- BOA. AE. SAMD. III. /85-8575.
- BOA. AE. SAMD. III/150-14791.
- BOA. AE. SMHD. I. /217- 17185.
- BOA. DH. ŞFR.410-114.
- BOA. DVNSMHM.d../49-76.
- BOA. İE. AS. 64-5842.

BOA. İE. DH. 12-1129.

Akgündüz, A. (1991). *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*. Fey Vakfı Yayınları.

Akgündüz, A. (1992). *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*. Fey Vakfı Yayınları.

Ayn Ali Efendi. (1280). *Kavânin-i Al-i Osman Der-Hulâsa-i Mezâmin-i Defter-i Divân*.

Cezar, M. (2011). *Mufasssal Osmanlı Tarihi (Resimli- Haritalı)*. TTK Yayınları.

Çulpan, C. (1975). *Türk Taş Köprüleri*. TTK Yayınları.

Demir, A. (2012). XIX. Yüzyılda Zazaların Nüfusu. *II. Uluslararası Zaza Tarihi Kültürü ve Sempozyumu*, s.106-110.

Esin, Z. (2007). *Osmanlı Klasik Döneminde Van Gölü Havzasında Yaşanan Ayaklanma ve Eşkıyalık Hareketleri* [Basılmamış yüksek lisans tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Evliyâ Çelebi. (2012). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Yapı Kredi Yayınları.

Frich. (1334). *Kürdler (Tarihî ve İçtimaî Tedkikat)*. (n.y).

Gelibolulu Mustafa Âli. (2009). *Kühü'l-Ahbâr*. TTK Yayınları.

Hezarfen Hüseyin Efendi. (1998). *Telhisü'l- beyân fî Kavânin-i Âl-i Osman*. TTK Yayınları.

İdris-i Bitlisi. (2016). *Selim Şah-Nâme*. Hece Yayınları.

Kılıç, O. (2002). Klasik Dönem Osmanlı İdarî Sisteminde Hükümet Sancaklar: Hakkâri Hükümeti Örneği. (ss. 704-708). *XIV. Türk Tarih Kongresi*.

Kılıç, O. (2001). Ocaklık Sancakların Osmanlı Hukukunda ve İdarî Tatbikattaki Yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 261-174.

Kılıç, O. (2007). Ocaklık. içinde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C. 33, s. 317-318). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kılıç, O. (2008). Osmanlı Devleti Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu nasıl yönetti?. *Tarih Bilinci Dergisi*, 3, 26-28.

Kılıç, O. (1999). Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet Sancaklar Üzerine Bazı Tespitler. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 10 (10), 119-137.

Kılıç, O. (2013). Yurtluk. İçinde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C. 43, s. 614-615). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kılıç, O. (1997). *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdarî Taksimatı-Eyalet ve Sancak Tevcihati*. Şark Pazarlama Yayınları.

- Kılıç, O. (1997). *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Van (1548-1648)*, Van Belediye Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları.
- Kodaman, B. (1987). Osmanlı Devrinde Doğu Anadolu'nun İdari Durumu. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Dün/Bugün/Yarın*, 25, 25-37.
- Kurt, H. (2004). Mervan II. İçinde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C.29, s. 227-229). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Nicolae, J. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1538-1648)*. Yeditepe Yayınları.
- Özcan, A. (2000). İskender Paşa. İçinde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C. 22, s. 565-566). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özcan, A. (1997). Hassa. İçinde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C.16, s. 394-395). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öztuna, Y. (1989). *Devletler ve Hanedanlar*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Perk, K. (1943). *Cenup Doğu Anadolu'nun Eski Zamanları*. İnkılap Kitapevi.
- Sağır, G. (2014). Bizans İmparatorluğu Döneminde Anadolu'da Ermeni Yerleşimleri. *Tarihte Türkler ve Ermeniler: İlkçağ ve Ortaçağ*. (183-205). *Türk Tarih Kurumu*.
- Sevgen, N. (1960). Hoşab Kalesi. *Anadolu Kaleleri*. 1. s.139-145. Basım Şömiizli.
- Sevgen, N. (1982). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri*. Türk Kültürü Araştırma Yayınları.
- Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi*. (1992). Marmara Üniversitesi.
- Süleyman Sabri Paşa. (1928). *Van Tarihi ve Kürtler Hakkında Tetebbuat*. Matbaa-i Ebüzziya.
- Sümer, F. (1984). *Karakoyunlular*. TTK Yayınları.
- Şeref Han. (2006). *Şerefnâme*. Deng Yayınları.
- Talay, A. (1988). *Bizim Eller Van*. Van Belediye Başkanlığı Yayınları.
- Taşğın, A. (2013). Yezidîyye. İçinde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C. 43, s. 525-527). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Top. M. (1998). *Hoşap'taki Mahmudî Beylerine Ait Mimari Eserler*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Turan, Ş. (1961). XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İdarî Taksimatı. (ss. 202-203). *Atatürk Üniversitesi 1961 Yılığ*.

Uluçam, A. (1998). Hoşap Kalesi. İçinde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C. 18, s. 247-248). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Uluçam, A. (2000). *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı I Van*. Kültür Bakanlığı.

Minorsky, V. (1997). Kürtler. İçinde. *Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*. (C. 6, s.1103-1106). MEB.

Ekler

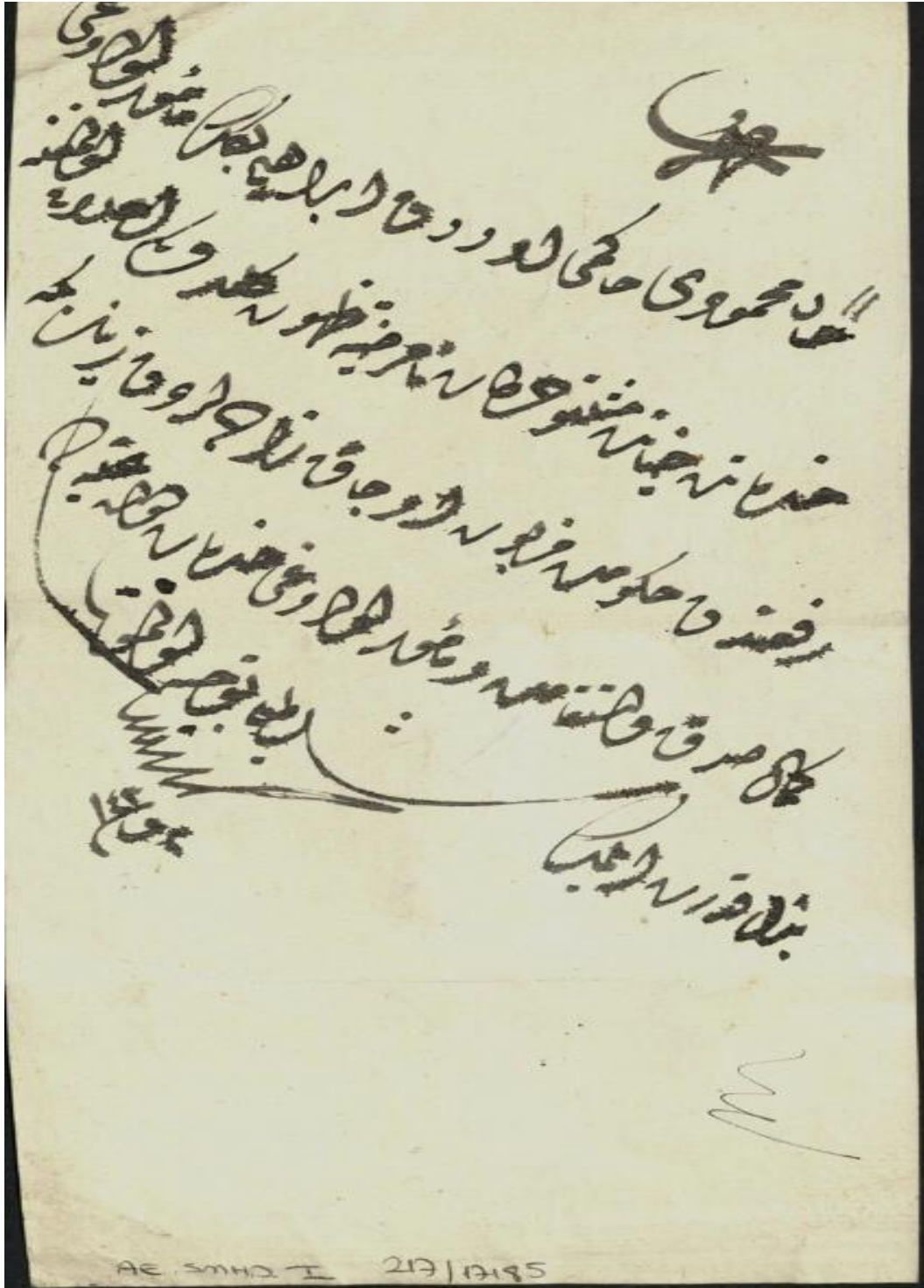
Ek 1: Osmanlı Dönemi Harita



Ek. 2. Hoşap Kalesi'nin Genel Görünümü



Ek. 3. Mahmudi hakimi olan İbrahim Bey'in ihanet içinde olduğundan hakimlik görevinin ocakzadelerden Zeynel Bey'e tevcihi



Ek. 5.

